1870 ӘБДҮРРӘҺИМБӘЈ ҺАГВЕРДИЈЕВ 1970

ӘБДҮРРӘҺИМБӘЈ ҺАГВЕРДИЈЕВ.

Ә. ҺАГВЕРДИЈЕВ ҺӘР ШЕЈДӘН ГАБАГ «МОЛЛА НӘСРӘДДИН» МӘЧМУӘСИНИН ИБТИДАСЫНДАН... МӘЧМУӘНИН ӘН ЈАХЫН ӘМӘКДАШЛАРЫНДАН ВӘ МӘСЛӘҺӘТЧИЛӘРИНДӘН ҺЕСАБ ОЛУНУР. ГОЧА ӘМӘКДАШЫМЫЗЫН БУ КҮНЛӘРДӘ ТЕҺИЈЈӘ ОЛУНАН ЈУБИЛЕЈИНИ «МОЛЛА НӘСРӘДДИН» МӘЧМУӘСИ ИДАРӘСИ ӨЗ БАЈРАМЫ КИМИ АЛГЫШЛАЈАЧАГДЫР.

Чәлил МӘММӘДГУЛУЗАДӘ.

50 ИЛЛИК ФӘАЛИЈЈӘТИ МҮДДӘТИНДӘ БИР ЧОХ ӘДӘБИ ВӘ МӘДӘНИ ИЗЛӘР БУРАХЫБ КЕДӘН Ә. ҺАГВЕРДИЈЕВ ДАИМ ТӘРӘГГИПӘРВӘР ОЛМУШ, ЈАЛНЫЗ ЈЕНИЛИКЛӘ МАРАГЛАНМАГЛА КИФАЈӘТЛӘНМӘЈИБ, БУ ЈЕНИЛИКЛӘРИН ҺӘЈАТА КЕЧМӘСИ УҒРУНДА МҮБАРИЗӘ ЕТМИШДИР.

Һачыбаба НӘЗӘРЛИ.

Мир ЧӘЛАЛ

БӨЈҮК ӘДИБ

Кечән әсрин ахырлары, ХХ әсрин илк јарысында јазыб јарадан сәнәткарларымыз арасында Әбдүррәһимбәј Һагвердијевин хүсуси мөвгеји вардыр.

Мәншә е'тибары илә мүлкәдар мүһитиндән чыхмыш, мүасир ичтимаи тәрбијә, мүкәммәл тәһсили вә мүстәсна исте'дады сајәсиндә дөврүнүн ән мәшһур сәнәткарларындан бири кими јүксәлмиш олан бу реалист әдибин инкишаф јолу чох мараглы вә ибрәтлидир. Бөјүк әдиб варлы аиләдән, күбарлар мүһитиндән чыхса да заманын көзүачыг, демократ зијалыларындан бири иди. Доғма вәтәнинә, халгынын һәјат вә мәишәтинә вагиф оландан сонра чаван вахтында дүшдүјү рус әдәби мүһитиндә, Тифлис, Петербург тәһсили илләриндә рус әдәбијјаты, мәдәнијјәти, хүсусилә Толстој, Гогол, Чехов, Горки кими нәһәнк реалистләрин сәнәтинә мараг, диггәт вә мәфтунлугу сајәсиндә әлинә алдығы гәләми мәһз һәјат һәгигәтләрини тәсвир вә ифадә силаһы етмиш, һәм драматуркија, һәм дә бәдии нәср саһәсиндә бир сыра өлмәз әсәрләр јаратмышдыр.

Һәлә ингилабдан әввәл бөјүк М. Ф. Ахундов реализми јолуну тутмасы, ичтимаи һәјат һадисәләрини дәрин бир һәссаслыгла изләјиб гәләмә алмасы, сырави инсанларын күн-күзәранынı үрәк јанғысы илә изләмәси, экс етдирмәси Һагвердијеви заманынын ән мәшһур јазычылары сырасына чыхармышдыр. Онун һәлә мәркәздә икән јаздығы, мүлкәдар ханыманларынын учулуб дағылмасы зәруријјәтини инандырычылыгла көстәрән «Дағылан тифаг» әсәри вә онун ардынча далбадал јаздығы «Бәхтсиз чаван», «Аға Мәһәммәд шаһ Гачар», «Пәри Чаду» кими реалист фачиәләри тез бир заманда јалныз Азәрбајчан дејил, бүтүн Гафгаз театр сәһнәләрини шөһрәтлә долашмышдыр. Бу әсәрләрин һамысы көһнә ичтимаи гурулушун, истисмар аләминин лабүд учурум гаршысында олдуғуну инамла тәблиғ едирди. Әдибин јаратдығы драматик әсәрләрин ифасында ән мүгтәдир сәһнә хадимләри иштирак етмиш вә бу сәнәт әсәрләриндә реалист сәнәткар кими јетишмиш, шөһрәт газанмышлар.

Ә. Һагвердијев јалныз драматуркија фәалијјәти илә кифајәтләнмәмишдир. Јүксәк истe'дады илә бәдии сәнәтин чох саһәсиндә марағлы әсәрләр јаратмышдыр.

Ону һаглы олараг «Молла Нәсрәддин» әдәби мәктәбинин мүсәлләһ әскәри, Азәрбајчан һекајә сәнәтинин камил устасы кими танıјырлар.

Бөјүк әдиб, «Молла Нәсрәддин» кими дөјүшкән ингилаби сатира журналына лап илк дөврдән — 1905-чи ил ингилабы илләриндән, Мирзә Чәлилин гәләм мүбаризләринә дәрин еһтијач дујдуғу күнләрдән, бөјүк Сабир илә бир сырада кәлмишдир. Кәлмишдир, әлибош да кәлмәмишдир. «Хортданын чәһәннәм мәктублары», «Мараллары» кими өлмәз һекајәләр силсиләләрини кәтирмишдир. Бөјүк Сабирин ингилаби сатирик ше'рләри бу журналда нә мөвге тутурдуса, Һагвердијевин дәрин мәзмунлу, ширин реалист һекајәләри дә сур'әтлә јајылыр, шөһрәт газанырды. Бу әсәрләрдә биз кечмиш Азәрбајчан һәјатынын, һәтта бүтүн мүсәлман дүнјасынын дәһшәтли мәнзәрәләрини көрүр, бир тәрәфдән амансыз истисмарын, икинчи тәрәфдән динин, мөвһуматын, авамлығын, чәһаләтин доғурдуғу фәлакәт сәһнәләрини дујур, көһнә дүнјаја нифрәт едирик.

Һагвердијевин сајыг реализми классик тәнгиди реализмдир. Һагвердијевин әсәрләриндә јаранмыш типләр силсиләси көһнә дүнјада јашајан, о дөврүн һагсызлыг вә мәһрумијјәтләрини көрән, бу зүлм вә зораклыға давам кәтирмәли олан мәзлум вә сырави адамлардыр. Әдиб бу чанлы, көмәксиз инсан характерләрини «објектив», «битәрәф», бикуман мүшаһидәчи кими гәләмә алмыр. Онлары тәнгид едәрәк, гырмачлајараг ичтимаи дәһшәтләрин сәбәбләрини арамаға, бунлара гаршы охучуда е'тираз, нифрәт ојатмаға чалышыр.

Садә, сырави адамлар — һәјатын дибиндә, бир тикә чөрәк, күзәран үчүн зилләт, мәшәггәт чәкән адамлар әдибин тәсвир һәдәфи олмуш вә онларын ачыначаглы һалы охучуну һәм күлдүрмүш, һәм дә кәдәрләндирмишдир.

Бу адамларын чалышдығы, јашадығы һәјат лөвһәләри, күзәраны характер ичтимаи мәнзәрә кими охучуну дәриндән дүшүндүрүр. «Бомба» адлы кичик бир новеллада әдиб чар мә'мурунун, полис ишчисинин, Кәрбәлајы Залын мә'насыз өмрүнү верир. Пристав бу сырави мә'муру јанына чағырыб өз тәләбини дејир вә ачыгланыр:

— Нечә илдир бурада чалышырсан, бир сыныг балта да тапмамысан, дүнән ишә кәләнләр вар ки, силаһ тапыб кәтирирләр, дүшүн бир, белә кетсә сәнинлә бир јердә ишләјә билмәјәчәјик.

Кәрбәлајы Зал дүнәнә гәдәр мөвгејиндән, гуллуғундан разы иди. 25 иллик хидмәтиндән сонра пенсијаја чыхмаг иддиасында иди. Инди исә ајры мәнзәрә көрүр. Пристава гуллуг көстәрмәк, јерини мөһкәмләтмәк мәгсәди илә кечә гуллуғуна кирир. Бир гатыра јүкләнмиш јумру шејләри «бомба» билиб севинмәк һарај салыр: «бомба рабатај!». Һөкумәт мә'мурлары төкүлүр, бомба илә мараглaнырлар. Кәләнләр мәсәләни арашдырандан сонра алдандыгларыны билиб полис нәфәрини ишдән харич едирләр.

«Шејх Шә'бан» һекајәси көһнә дүнјада сырави адамларын мүрәккәб, әзијјәтли һәјат јолуну көстәрмәк чәһәтиндән характер әсәрдир. Әввәл башмагчы оғлу Шә'бан, сонра Шејх Шә'бан кими танынан бир лотунун симасында тичарәт шәһәрләриндә күн кечирән шәхсләрин тәрчүмеји-һалы верилмишдир. Вурулдуғу бир гызы гачырмаг үстүндә башы мүсибәтләр чәкән, һәбсә дүшән, Сибирә сүрүлән Шә'бан нәһајәт, чамаат намазы үчүн азан верән мө'минә — Шејхә чеврилир.

Һагвердијев садә зәһмәт адамларынын гејрәтини чәкир, һалына ачыјыр, талејини дүшүнүр, бәдии сурәтләрини јарадырды. О да гәләм јолдашы, мәсләкдашы Мирзә Чәлил кими капиталист мүнасибәтләринин, дини е'тигадларын шикәст вә ифлич һалына салдығы, дүнја не'мәтләриндән мәһрум етдији минләрлә адамын һалына јаныр, онларын ничаты үчүн чарә арајырды.

Дин вә мөвһуматын јалан, һијлә пәрдәсини ачан чанлы һәјат сәһнәләриндә руһани, диндар мө'минләрин һәгиги сәнәтләрини көстәрир. «Гәраәт» һекајәсиндә аиләсинә хәјанәт едән әхлагсыз бир мәшәдинин «һәмд сурәсини» дүрүст өјрәнмәк үчүн руһани һүзуруна кетдијини, әлибош кетмәмәк үчүн арвадына плов биширтдириб апардығыны, әслиндә исә ашнасы Наташанын јанына кефә кетдијини тәзадлы сәһнәләрлә көстәрир.

Һагвердијевин реалист нәсри һәлә әсримизин әввәлләриндә үмуми һөрмәт вә шөһрәт газанмышды. Онун әввәлчә «Молла Нәсрәддин» сәһифәләриндә, сонра дөнә-дөнә китаб һалында нәшр олунуб јајылан кичик һәчмли, ичтимаи мәзмунлу, ширин, дузлу, јуморист һекајәләри илләр боју дәрс китабларында марагла охунмуш, көһнә дүнјаја, пуч адәтләрә нифрәти артырмышдыр. Әдибин бәдии нәсриндә мүасирләринин чохундан фәргләнән үстүн вә мәзијјәтли чәһәтләр чохдур.

Онун әсил гәһрәманлары шаһлар, шаһзадәләр, вәзифә саһибләри јох, мәһз сырави, садә адамлар, «һәјатын дибиндә» чалышыб чабалајан, истисмар, дин, мөвһумат мәнкәнәсиндә әзилән адамлардыр.

Чеховун мәшһур бир сөзү вар: Гысалыг исте'дадын гардашыдыр! Һагвердијев һекајәләри мәһз бу үсул илә гыса, әлван, тутарлы, чанлы лөвһәләрлә јазылмышдыр. Һәр ифадәдә чанлы бир лөвһә, һәр епитетдә бир характер охунур. Әдибин дили, о заманкы мәтбуат, сәһнә дилиндә дәб дүшән сүн'и бәзәк-дүзәкдән узаг, тәмиз, садә, чанлы, ширин, әлван Азәрбајчан дилидир. Адамлар мөвгеләринә, сәвијјәләринә, әһвалатдакы вәзијјәтләринә мүнасиб, инандырычы данышыр, рәсми, китаб, идарә дили илә јох, чанлы данышыг дили илә данышырлар.

Әдибин тәсвир үсулу, үслубу да чох оричинал вә чазибәлидир.

— Шејх Шә'баны сиз танıјырдынызмы?
— Хејр!
— Һејиф, сәд һејиф! Мән һаман о Шејх Шә'баны дејирәм ки, мәһлә мәсчидинин габағында әјләшиб пинәчилик едирди. Сел кәтирән көһнә башмаглары, чәкмәләри јығыб галыба вуруб, јамајыб учуз гијмәтлә чүтүнү бир аббасыдан, алты шаһыдан сатарды...

Дејәсән јаваш-јаваш јадыныза дүшүр? Бир тој, бир еһсан Шејх Шә'бансыз кечмәзди. Мејит габағында Шејх Шә'бан «Лаһәвлә вә ла гүввәтә...» дејәндә сәси шәһәрин о бири гапысында ешидиләрди... Һәр ил мәһәррәм ајында мәһлә дәстәсинин башыны ким чәкәрди? Башмагчы оғлу Шә'бан!

Бағышлајын, мән сизин көзләриниздә суал нишанәси көрүрәм! Нијә сиз суал едирсиниз: аја бу чаван ки, авара иди, бәс бу һарадан пул газанырды ки, тојларда, гумарда, сәјаһәтләрдә хәрч едирди?

Мән дә сиздән суал едирәм:

Гоча Сәркисин ки, еви јарылды, јүз пут ипәји кетди, о ипәјин пулу нечә олду? Һачы Гафарын дүканы јарылды, он беш мин манатлыг малы кетди, о малын пулу кимин чибинә долду?

Хуласә, нә әрз едим, мәдахил пулу бир дејилди, беш дејилди...

Әдибин әһвалаты белә ширин һәсбиһал илә демәји, охучу илә мәһрәм, меһрибан дил илә данышмағы, суал-чаваба киришмәји, сүжет үчүн марағлы һадисәләри кизләтмәдән ачыгдан е'лан етмәји, инандырычы үсуллара әл атмағы һекајә сәнәтинин көзәл, мәғбул үсулларындан сајылырды.

Совет ичтимаијјәтинин Һагвердијев јубилејинә дәрин бир мараг көстәрмәси тәсадүфи дејилдир. Бөјүк әдибин унудулмаз әсәрләринин сајәсиндә совет охучулары онун зәнкин ирсини сөнмәз бир мәһәббәтлә севир, горујур, ондан өјрәнирләр. Чүнки Һагвердијев јалныз классик демократ јазычыларын дејил, һәм дә совет әдәбијјатынын бөјүк, көркәмли сималарындан биридир. Онун зәнкин сәнәт ирсинин һәгиги вариси мәһз гәдирбилән совет халгы, совет мәдәнијјәти вә әдәбијјаты хадимләридир.

Мүхтәлиф дилләрдә

Әбдүррәһимбәј Һагвердијевә үмумхалг шөһрәти вә мәһәббәти газандыран онун өлмәз әсәрләридир. Кечән әсрин ахырларындан башлајараг бу күнәдәк охучулар онун әсәрләрини марагла мүталиә едирләр. Һагвердијевин илк әсәрләриндән бири «Дағылан тифаг» пјесидир. Һәмин әсәр ајрыча китаб шәклиндә 1899-чу илдә Петербургда Мирзә Бураганскинин мәтбәәсиндә Азәрбајчан дилиндә нәшр олунмушдур.

Азәрбајчанда Совет һакимијјәтинин гәләбәсиндән сонра Һагвердијев јени һәјатын тәрәннүмчүләри сырасында олмуш, гәдим дијарын тәзә өмрүнү өз әсәрләриндә экс етдирмишдир. Ајры-ајры вахтларда мүәллифин әсәрләри Азәрбајчанын мүхтәлиф нәшријјатларында чап олунуб охучуларын мүзакирәсинә верилмишдир.

Һагвердијевин әсәрләри рус охучуларына да јахшы танышдыр. 50-чи илләрдә Москванын Дөвләт Әдәбијјат Нәшријјаты Ә. Һагвердијевин бирчилдлик сечилмиш әсәрләрини вә һекајәләр мәчмуәсини чапдан бурахмышдыр. 1960-чы илдә исә «Хортданын чәһәннәм мәктублары» һекајәләр китабыны һәмин нәшријјат чап етмишдир.

1934-чү илдә Тбилисидә чап олунмуш «Азәрбајчан јазычылары» алманахында Ә. Һагвердијевин «Шејх Шә'бан» һекајәси, јенә дә Тбилисидә 1957-чи илдә чапдан чыхмыш «Азәрбајчан һекајәләри» китабында онун бир нечә һекајәси верилмишдир. 1952-чи илдә Вилнүсдә ејни адла бурахылмыш мәчмуәдә охучулар Һагвердијевин ики һекајәси илә Литва дилиндә таныш олмушлар. Гыргыз охучулары исә Ә. Һагвердијевин әсәрләрини өз дилләриндә илк дәфә 1965-чи илдә охумушлар.

Әдибин әсәрләри өлкәмиздән кәнарда да чап едилмишдир. Болгарыстанын «Народна просвета» нәшријјаты түрк дилиндә онун әсәрләри илә өз охучуларыны таныш етмишдир.

Лејпсигдә алман дилиндә бурахылмыш «Лексикон»да вә «ССРИ халглары әдәбијјаты» мәчмуәсиндә исә Һагвердијевин тәрчүмеји-һалы һаггында мә'лумат верилмишдир.

В. ӘФӘНДИЈЕВ,
М. Ф. Ахундов адына республика китабханасынын баш библиографы.

ЈУБИЛЕЈӘ ҺӘСР ОЛУНУР

Нәсими рајонундакы 44 нөмрәли мәктәбдә көркәмли Азәрбајчан драматургу Әбдүррәһимбәј Һагвердијевин анадан олмасынын 100 иллији илә әлагәдар јазычынын әсәрләринин ән јахшы ифачыларынын мүсабигәси кечирилмишдир. Мүсабигәнин галибләринә Һагвердијевин китаблары һәдијјә верилмишдир.

Мәктәбдә Һагвердијев һәфтәси дә марағлы кечмишдир. Һәфтә әрзиндә мәктәбин драм, әдәбијјат, бәдии гираәт дәрнәкләринин үзвләри көркәмли драматургун әсәрләриндән парчалар көстәрмишләр. «Көркәмли јазычы, мүәллим вә мусигичи», «Әдибин һекајәләри», «Һагвердијевин драматуркијасы» вә с. мөвзуларда мүһазирәләр дә охунмушдур.

ШӘКИЛЛӘРДӘ: ЈУХАРЫДА — Ә. ҺАГВЕРДИЈЕВ (СОЛДА) ТӘЛӘБӘЛИК ИЛЛӘРИНДӘ; АШАҒЫДА — Ә. ҺАГВЕРДИЈЕВ ЈАЗЫЧЫЛАР АРАСЫНДА.

ҮЧ КӨРҮШ

Әфрасијаб БӘДӘЛБӘЈЛИ,
Азәрбајчан ССР халг артисти, бәстәкар.

Онун адыны илк дәфә 1920-чи илдә — Азәрбајчанда Совет һакимијјәти гуруланда ешитмишәм. О вахт 13 јашым вар иди. Инсанын гәрибә јаддашы олур. Хејли вахт әввәл баш вермиш һадисәни јахшы хатырлајыр вә елә дүшүнүрсән ки, бу, дүнән баш вермишдир. Мәним дә јахшы јадымдадыр ки, бир дәфә атам Әбдүррәһимбәј Һагвердијевин гонаглығына кетмәјә һазырлашырды. Данышығындан һисс олунурду ки, о, бөјүк сәнәткарла танышлығы илә фәхр едир.

Гонаглыгдан гајыдаркән атам һәмин кечә һаггында елә һәвәслә, елә үрәклә данышырды ки!..

Атам Һагвердијеви мән һәлә дүнјаја кәлмәмишдән танıјырды. Ахы, о, һәвәскар мүғәнни, театр вурғуну иди. Һәрдәнбир сәһнәдә Мәчнун ролунда да чыхыш едирди.

Тезликлә мәним һәјатымда мүһүм һадисә баш верди. Мән Шөвкәт Мәммәдованын ачдығы театр мәктәбинин динләјичиси олдум. Әбдүррәһимбәј бизә диксијадан дәрс дејирди. Һәрчәнд онун өз үсунун диксијасы ајдын дејилди. Лакин о, ше'рләри гејри-ади охујарды. Чүнки Азәрбајчан ше'ринин ритм өлчүсүнү чох көзәл билирди. О, ше'р охујанда биз нәфәсимизи чәкмәдән динләјәрдик. Онун дәрсини һәмишә сәбирсизликлә көзләјәрдик.

Икинчи дәфә Һагвердијевлә өз күчүмү мусиги саһәсиндә сынамаға башланда көрүшдүм. Ә. Һагвердијев «Көһнә нәсил» адлы пјес јазмышды. Мусигиси исә Маилјана тапшырылмышды. Бир дәфә јазычы икимизи дә чағырараг, бәстәкара деди:

— Таныш олун, мәним јерлимдир. Динләмишәм. О, Гарабағ мелодијаларыны јахшы билир. Јәгин ки, сәнә көмәји дәјәр.

Беләликлә Әбдүррәһимбәј васитәсилә Маилјанла таныш олдум. Мән она Шуша мелодијаларыны сәсләндирирдим, о исә бунлары тәзәдән ишләјирди.

Бир дәфә Ә. Һагвердијев мәнә деди:

— Сән мусигичисән, әдәбијјаты да јахшы билирсән. Мәсләһәт көрәрдим ки, поетик сөз вә мусиги проблеми илә мәшғул оласан. Авропада бу мөвзу чохдан вә дәриндән ишләниб, рус мусигишүнаслары да бу саһәдә өз ишләрини давам етдирирләр. Нијә Азәрбајчанда белә бир мүһүм мәсәләјә аид елми әсәрләримиз олмасын... Мән чаван дејиләм — 63 јашым вар. Бу, елә бир вахтдыр ки, гәмли-гәмли дүшүнүрсән: һәлә көрүлмәли нә гәдәр иш вар?!

Инди дә кәнчлик илләримдә олдуғу кими, Һагвердијевин һәмин сөзләри гулағымда сәсләнир. Онун бу мәсләһәтини һәјата кечирмәк мәгсәдилә тәләбәләр үчүн «Сөз вә саз» адлы вәсаит һазырлајырам.

Әбдүррәһимбәј Һагвердијев. Дәрсликләрдә онун һаггында јазырлар: «...Азәрбајчан реалист әдәбијјатынын көркәмли нүмајәндәләриндән бири»...

Һамысы дүздүр. Лакин мәним јаддашымда башга бир Һагвердијев јашајыр. Халг үчүн алышыб јанан, садә, лакин олдугча ишкүзар көзәл әдиб вә көзәл мүәллим. Бир сөзлә, әсил инсан!..

ОНУН ЈАШАДЫҒЫ ЕВДӘ

...БЕЛӘ бир ев Шушада, Тбилисидә вә Ленинградда вардыр: онларын биринчисиндә Ә. Һагвердијев анадан олуб, икинчисиндә реалны мәктәбдә охудуғу заман, үчүнчүсүндә исә кечән әсрин ахырларында мүһәндисләр институтунда тәһсил аларкән, Петербург университетиндә шәргшүнаслыг факултәсинин сәрбәст динләјичиси олан заман јашајыб.

Ә. Һагвердијевин «әсас» еви исә Бакыдадыр. Бу шәһәр көркәмли әдибин һәјатында хүсуси јер тутур. Бурада о өзүнә халг шөһрәти газандыран әсәрләрини јазмышдыр.

«Асија» — 1901-чи илдә Ә. Һагвердијевин јашадығы күчәнин ады белә иди. Поезијамызын ағсаггалы, халг шаири Сүлејман Рүстәмин күчәнин көһнә ады вә Һагвердијев һаггында марағлы хатирәси вардыр.

«— Јахшы јадымдадыр... Бир дәфә Мирзә Фәтәли Ахундовун јубилејинин тәшкили барәдә јубилеј комитәсинин ичласы иди. Ким исә «Асија» күчәсинә Мирзә Фәтәли Ахундовун адыны вермәји мәсләһәт көрдү. Һагвердијев е'тираз етди:

— Хаһиш едирәм о күчәјә тохунмајын. О һәлә бизә лазым олачаг.

Ичласын иштиракчылары ону о саат баша дүшмәдиләр. Мән о күчәдә Һагвердијевин јашадығыны билдирәндән сонра күлүб јазычыја чансағлыгла арзу етдиләр вә дедиләр ки, гәмләнмәсин, шәһәримиздә күчә чохдур».

Һагвердијевин Бакыдакы евини тапмаг чәтин дејилдир. Һ. Һачыјев күчәсинин ашағы мәһәлләләриндән биринин гаршысына вурулмуш хатирә лөвһәси диггәти чәлб едир: «Бу евдә...».

Мән евин шәклини чәкдим. Сонра көһнә кириш гапысындан бинаја дахил олдум. Бу гапыдан көркәмли јазычы кечиб кедәрмиш вә икинчи мәртәбәдәки мәнзилләрдән биринин гапысыны дөјәрмиш.

— Бәли, бу, Әбдүррәһимбәјин мәнзилидир... Кечин ичәри...

Дар дәһлиз, пәнчәрәләри күчәјә бахан ики отаг. Инди бурада мүәллим Ш. Мәммәдованын аиләси јашајыр.

...Бу күн дә бу евдә Һагвердијеви хатырлајыр вә севирләр. Ону бурада тәкчә хатирә лөвһәси дејил, әдибин китаб рәфләриндәки онларча әсәри дә хатырладыр.

— Бизим гоншумуз — Монтин күчәсиндәки 65 нөмрәли евин сакинләри бу сөзләри вугарла дејирләр. Ахы, онлар Әбдүррәһимбәј Һагвердијев илә гоншу олмушлар.

А. НУРЧАҺАНОҒЛУ.
Фото мүәллифиндир.

ШӘКИЛЛӘРИН ДИЛИ ИЛӘ

Азәрбајчан нәсринин инкишафында көркәмли мөвгеји олан Ә. Һагвердијевин анадан олмасынын 100 иллији мүнасибәти илә Низами адына Азәрбајчан әдәбијјаты музејинин коллективи 11 лөвһәдән ибарәт сәјјар сәрки һазырламышдыр. Сәрки республикамызын мәктәбләриндә вә ајры-ајры мүәссисәләриндә нүмајиш етдирилир.

Јазычы һаггында бу монографик сәрки онун һәјат вә фәалијјәти һаггында там тәсәввүр јарадыр. Бурада әдибин сағлығында чәкилмиш ајры-ајры фото шәкилләрлә јанашы, онун әсәрләринин мүхтәлиф илләрдәки нәшрләри, гурулушлары, тамашалары һаггында фото шәкилләр, рәссамларын мөвчуд әсәрләр әсасында чәкдикләри рәсмләр вә мүәллифин һәјатынын мүәјјән дөврләрини әкс етдирән дикәр сәнәдләр вардыр. Ејни заманда бөјүк сәнәткар һаггында көркәмли елм, маариф, сәнәт хадимләринин сөјләдикләри фикирләр дә сәлигә илә јазылмыш вә сәркинин марағлы експонатларына чеврилмишдир.

Јазычынын әдәби вә драматуржи фәалијјәтини экс едән шәкилләр чохлуг тәшкил едир. Бурада «Бәхтсиз чаван», «Шејх Шә'бан», «Хортданын чәһәннәм мәктублары», «Мараллары», «Мирзә Сәфәр» вә башга әсәрләринә аид рәсмләр вә фото сәнәдләр диггәти чәлб едир.

«Һагвердијевин тәләбәлик илләри». Стендләрдән бири белә адланыр. Бурада ону тәләбә јолдашлары арасында көрүрүк. Бурада Ә. Һагвердијевин өз мә'нәви мүәллими олан М. Ф. Ахундов һаггындакы мәгаләсиндән верилмиш мәтн дә марағлыдыр. Бу бир тәрәфдән јазычынын М. Ф. Ахундовун јарадычылығына вердији јүксәк гијмәтдирсә, икинчи тәрәфдән онун бизим классик ән'әнәмизә бәсләдији дәрин мәһәббәтин ифадәсидир.

Ә. Һагвердијевин Тифлис вә Петербург һәјатына аид сәнәдләр дә марағлыдыр.

Лөвһәләрдән бири јазычынын ән јахшы әсәрләриндән олан «Дағылан тифаг»а һәср едилмишдир. Бурада һәмин әсәрдән 2 сәһнә, әсәрин автографы, мүхтәлиф нәшрләри, баш ролларда ојнајан актјорларын — С. Руһулла, С. Һачыјева, С. Тағызадә, Ә. Гурбанов, Ч. Әлијев вә башгаларынын фото шәкилләри, һәмин әсәрин илк тамашасында чыхыш етмиш Ј. Һагнәзәровун вә С. С. Ахундовун шәкилләри дә верилмишдир.

Лөвһәләр бөјүк сәнәткарын Бакы һәјатындан, бир сыра көркәмли әдибләрлә достлуғундан, онун сәһнә әсәрләриндән, «Молла Нәсрәддин» журналы илә әлагәсиндән сөһбәт ачыр.

Әли САЛӘДДИН.

Редактор мүавини
Ә. РӘШИДОВ.